

УДК 373.2 :179.9(0.45)
DOI:10.15330/esu.13.115-119

Леоніда Пісоцька

кандидат педагогічних наук, доцент,
Хмельницький національний університет
(м. Хмельницький, Україна)

Leonida Pisotska,

Candidate of pedagogical sciences (PhD),
Associate Professor,
Khmelnitsky National University
(Khmelnitsky, Ukraine)
leonida_dekan@ukr.net

**ВИХОВАННЯ ДОБРОЗИЧЛИВОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК
ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА**

**EDUCATION OF BENEVOLENCE OF PRESCHOOL AGE CHILDREN AS A
PEDAGOGICAL PROBLEM**

У статті розкрито актуальність виховання доброзичливості у дітей дошкільного віку, обумовлену необхідністю гуманізації внутрішнього світу особистості, підвищенням духовного потенціалу кожного, утвердженням ідеалів добра, честі, милосердя, виховання, починаючи з дошкільного віку, готовності кожної особистості до конструктивної взаємодії з оточуючим світом. Акцентовано увагу на різних трактуваннях поняття “доброзичливість”. Розкрито окремі форми роботи з дітьми дошкільного віку щодо виховання доброзичливості у них.

Ключові слова: дошкільники, моральне виховання, моральні норми, моральна поведінка, доброзичливість, доброзичливі взаємини

The article reveals the relevance of teaching benevolence of pre-school children, due to the necessity of humanizing the inner world of the personality, increasing the spiritual potential of each, the approval of the ideals of goodness, honour, mercy, upbringing, starting from pre-school age, readiness of each personality to constructively interact with the surrounding world. It is proved that each person is a social one, who is constantly in relationship with others, which requires the establishment of friendly relations in each collective, observance of ethical norms and moral principles developed by the humanity. The sphere of moral regulation, is the whole set of relations of personality and society, and the life of any personality is inseparable from the moral requirements of the society. The content of the article indicates that the problem of education of moral qualities, humane values of pre-school children was and is now at the center of attention of scholars. The attention is drawn to the fact that the classics of pedagogical science A.Makarenko, V. Sukhomlynskyi, K. Ushynskyi made a significant contribution to the development of this issue. The general foundations of moral education, including preschoolers, personally oriented approach to education are found in the writings of I. Bekh, A. Bohush, H. Bielienka, G. Vasianovych, N. Havrysh, V.Plakhtii, O.Reipolska, O.Savchenko, O. Sukhomlynska and others. The regularities of the basic moral features of the personality of pre-school children are revealed in the publications of V. Kuzmenko, S. Ladyvir, N. Lysenko and others. Valuable attitude to coevals, upbringing of humanity are reflected in the scientific works of T. Naumenko, Yu. Prykhodko, T. Repina. N. Havrysh, O. Domaniuk, O. Poliakov and others study the issues of development and education of benevolence.

On the basis of theoretical analysis of psychological-pedagogical researches of the formation of moral qualities of the personality of pre-school children, the essence of the definition of "benevolence" has been defined in the article, the education of benevolence of pre-school children as a modern pedagogical problem has been defined.

The attention is focused on different approaches in pedagogical science to the notion of "benevolence". It is proved that any conceptions for pre-school children about the obligatory observance of moral norms, ideals, normative doctrines remain for them only beautiful words and concepts, if they are not provided with effective mechanisms of their influence on the personality and practical exercises in their behaviour. Some types of work with children of pre-school age as for teaching them benevolence have been revealed.

Key words: *pre-schoolers, moral education, moral norms, benevolence, benevolent relationships.*

Постановка проблеми... Сучасна соціально-економічна ситуація в Україні вимагає нових підходів до здійснення морального виховання для гуманітарного простору. Актуальним є виховання особистості з високим інтелектуальним розвитком, орієнтованим на світ духовного багатства і здатним самостійно, творчо оцінювати ситуацію розвитку кожної риси морального виховання. Це пояснюємо тим, що нині особливо відчутний великий розрив між досягненнями людини в науково-технічному та інформаційному прогресах і станом духовного розвитку, внутрішньої культури, рівнем її соціальної та моральної зрілості. Нині невинувато досить часто активізується перевага матеріального над духовним, що призводить до деформації морально-ціннісних орієнтирів у суспільстві, чому сприяє недостатня реалізація особистісно орієнтованого виховання, розповсюджується збайдужіння, жорстокість, апатія, деформування моральних основ, як у дорослих, так і у дітей.

Звідси нагальна потреба сьогодення: у гуманізації внутрішнього світу особистості; у зміні самої людини; у підвищенні духовного потенціалу кожного; в утвердженні ідеалів добра, честі, милосердя; у вихованні, починаючи з дошкільного віку, готовності кожної особистості до конструктивної взаємодії незалежно від їхньої соціальної та національної приналежності, матеріального статку тощо. Кожна особистість є соціальною, яка постійно перебуває у взаємозв'язку з іншими, що вимагає від неї налагодження доброзичливих відносин у кожному колективі, дотримання вироблених людством етичних норм і моральних принципів. Сферою морального регулювання, як підкреслює Г. Васянович, є вся сукупність відносин особистості й суспільства і життя будь-якої особистості невіддільне від моральних вимог суспільства [4, с.10].

Аналіз публікацій і досліджень... Проблема виховання моральних якостей, гуманних цінностей у дітей дошкільного віку була і є нині у центрі уваги науковців. Значний внесок у розвиток цього питання внесли класики педагогічної науки А.Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський. Загальні основи морального виховання, в тому числі і дошкільників, особистісно орієнтованого підходу до виховання знаходимо у працях І.Беха, А.Богуш, Г.Беленької, Г.Васяновича, Н.Гавриш, В.Плахтій, Т.Поніманської, В.Рагозіної, О.Рейпольської, І.Рогальської, О.Савченко, О.Сухомлинської та інш.. Закономірності основних моральних рис особистості дошкільників знаходимо у публікаціях Л.Артемової, В.Кузьменко, С.Ладивір, Н.Лисенко, Т.Піроженко та інших. Ціннісне ставлення до однолітків, виховання людяності відображено у працях Т. Науменко, Ю. Приходько, Т. Репіної. Проблему морального розвитку особистості визначають як одну із базових засад загальнолюдських моральних цінностей розглядають В. Киричок, В. Кузьменко, К. Чорна та інш.

Вивченням питання розвитку і виховання доброзичливості займаються Н. Гавриш, О. Доманюк, О. Полякова.

Метою статті є визначення, на основі теоретичного аналізу психолого-педагогічних досліджень формування моральних якостей особистості дошкільників, сутності поняття “доброзичливість”, виховання доброзичливості у дошкільників як сучасну педагогічну проблему.

Виклад основного матеріалу... Аналіз змісту Базового компонента дошкільної освіти в Україні дає можливість нам трактувати, що до основних засад цього документа віднесено такі постулати, як: створення сприятливих умов для формування особистісної зрілості дитини, її базових якостей, а також надання пріоритету соціально-моральному розвитку особистості, формування у дітей уміння узгоджувати особисті інтереси з колективом [2]. Освітня лінія “Дитина в соціумі” цього Державного документа акцентує увагу на формуванні соціально-комунікативної компетентності у дошкільників, котра передбачає: обізнаність з елементами соціальних та морально-етичних норм міжособистісної взаємодії, уміння дотримуватися їх під час спілкування; здатність взаємодіяти з людьми; вміння співпереживати, співчувати, допомагати іншим тощо [2]. Звідси ми приходимо до висновку, що йдеться про виховання доброзичливого, гуманного ставлення до кожного із членів групи, родини, до тих хто оточує дитину тощо.

У нашому дослідженні звернемося до словника української мови, який тлумачить доброзичливість як моральну якість, притаманну доброзичливій людині. А доброзичлива людина – та, яка зичить людям добра, співчутливо ставиться до інших, дбає, піклується про них, виражає до них добре ставлення, прихильність, приязнь [1]. Як зазначає Т.Павленко, доброзичливість – ставлення до людини, орієнтоване на сприяння її благу, на здійснення добра. Суб’єктивно доброзичливість проявляється в прихильності, симпатії, співчутті. З моральної точки зору доброзичливість є обов’язком кожної людини, який виражає миролюбність, дружність, готовність до співпраці [6]. З. Амет – Усти у своєму дослідженні узагальнила, що доброзичливість можна трактувати крізь призму утворення сфери моральної свідомості особистості, утворення сфери моральних почуттів, утворення моральної поведінки. Ми погоджуємося з дослідницею, що доброзичливість доцільно розглядати як моральні якості особистості, що проявляються в її відкритості, щирості, відвертості, чуйності, прихильності до інших, у її здатності до співпереживання та дієвої допомоги з позиції любові до людей. Автор дослідження узагальнила, що доброзичливість уособлює елементи і моральної свідомості, і моральних почуттів, і моральної поведінки [1]. На основі аналізу і узагальнення результатів наукових досліджень проблеми ми схилиємося до того, що доброзичливість – це повага, сприйняття та розуміння кожної особистості, яка перебуває у взаємодії з іншими. Можемо вважати доброзичливість як форму самовираження та самовиявлення людської особистості, як вихованість, яка вимагає самообмеження та дозволяє ставитися до іншого (не такого, як я) з позиції рівного. Ознаки доброзичливості завжди співвіднесені з вищою, самодостатньою ціллю і співпадають з людською довершеністю. Добро, в першу чергу, пов’язане з умінням радіти і жаліти, відгукуватись на почуття інших і тримати свою душу відкритою. Вони проявляються в особистісних взаєминах, які набувають сьогодні все більшої значущості.

Оскільки дошкільний вік – важливий етап формування особистості, результат якого є поява в кінці періоду ряду особистих перетворень, у тому числі, – соціально-моральних якостей, то вважаємо, що формується доброзичливість, як фундамен-

тальне моральне поняття, котре характеризується готовністю і здатністю особистості свідомо слідувати добру.

Як доводять результати досліджень і спостереження, дитина дошкільного віку навчається рахуватися з думкою інших, співчувати та турбуватися за інших відповідно до тих соціальних умов, у яких вона знаходиться і того позитивного прикладу, який може наслідувати і відтворювати у різних видах діяльності. Таким чином, підтримуємо думку Г.Васяновича, що будь-які уявлення про обов'язковість дотримання моральних норм, ідеалів, нормативних догм залишаються лише прекрасними словами і поняттями, якщо вони не будуть забезпечені ефективними механізмами їхнього впливу на особистість і практичним вправленням у своїй поведінці [4, с. 11]. Знання, які не ґрунтуються на моральних почуттях, емоціях і цінностях, мають формальний характер, а тому не можуть виховувати у дитини доброзичливе та чуйне ставлення до інших. Моральні взаєностосунки, які є прикладом, виступають джерелом моральних уявлень, знань, які переходять у мотиви, почуття та відповідні дії. І як результат – вироблення доброзичливих взаємин між однолітками та втілення їх у повсякденне життя.(Полякова) Таким чином, існує двосторонній зв'язок, коли поведінка залежить від рівня моральних знань, а дієвість моральних знань перевіряється діяльністю дитини.

Звідси і трактуємо, що важлива роль у формуванні доброзичливості дошкільників належить ігровій діяльності, як провідній, особливо дидактичній та сюжетно-рольовій іграм. Дидактична гра диктує тон моральної поведінки, вчить засвоїти правила відношення до оточуючих, а у сюжетно-рольовій грі діти можуть безпосередньо, виконуючи взяті на себе роль, вправлятися у врахуванні особливостей іншої ролі через прояв поваги, любові, добра. Формувати доброзичливість у дошкільників, як доводить практика, можна через використання літературних творів, театрального і образотворчого мистецтва. Звідси робота з дітьми дошкільного віку в системі виховних впливів на формування доброзичливості полягає у посиленні уваги, турботи дорослого щодо поглиблення, розширення знань про моральні якісні взаємини персонажів літературних творів, героїв ігор – драматизацій та людей в реальному житті; розвиток емоційно – чуттєвої сфери (переживання, ціннісні ставлення, орієнтація дитини на чесноти героїв художніх творів та соціально схвалювані норми поведінки, позитивна емоційна налаштованість на однолітка та доброзичливу взаємодію з ним); оволодіння дитиною моделлю моральної поведінки, дійове сприяння створенню конструктивної спільності з ровесниками.

Скористуємося досвідом роботи педагогів-практиків, який доводить, що навчальні заняття, пов'язані з ознайомленням дітей із художніми творами проводяться впродовж тижня. Тож розпочинати знайомство дітей із казкою морального змісту варто у день традиційного заняття (дитина у дошкільній групі), використовуючи традиційну методику роботи з казкою із дітьми старшого дошкільного віку. Впродовж тижня рекомендується використовувати зміст казок на навчальних заняттях та заняттях з образотворчого мистецтва (ліплення, аплікація, малювання, конструювання, СХД), які передбачають диференційовані завдання для старших дошкільників відповідно до їх рівнів вихованості доброзичливості та шанобливості до однолітків[5, с. 83– 88].

Процес формування доброзичливості у дошкільників до однолітків науковці і практики радять продовжити роботу з дітьми поза навчальними заняттями. Зокрема, впродовж перебування дітей у закладі дошкільної освіти педагогам слід розгортати проблемні ситуації та вирішувати їх у комунікативній формі зі старшими

дошкільниками. Діти, після формування проблеми вихователем, можуть висувати гіпотези та здійснювати їх перевірку під час спільних ігор, аналізувати результати перевірки у бесідах із вихователем.

Важливим для виховання доброзичливості у дошкільників, радять практики, є залучення батьків до цього процесу. Зокрема, використання таких форм роботи з батьками вихованців, як батьківські збори та спілкування із батьками за допомогою електронної пошти (забезпечення батьків змістовою складовою з проблеми виховання шанобливості у старших дошкільників до однолітків у ЗДО) та спільної роботи батьків із дітьми вдома, яку можна пропонувати у вигляді ігор морального змісту [5].

Висновки... Таким чином, виховання у дошкільників здатності проявляти доброзичливість, прихильне та вдячне ставлення до оточуючих має проходити у атмосфері на основі принципу особистісної орієнтації, що сприяє впевненості дітей у собі, своїх силах та можливостях, що уможливорює прояви шанобливості та доброзичливості у дошкільників, виявлення прагнення дитини допомогти іншому, яке поєднано з бажанням дошкільника прийняти допомогу та віддячити.

Література

1. Академічний тлумачний словник української мови : в 11 т. К., 1970. Т. 1. 1970. С. 345. , Т. 2. 1971. С. 325.
2. Амет–Уста З. Доброзичливе ставлення до людей різних національностей у дітей старшого дошкільного віку у дефініційному полі дослідження. Science and Education a NEW Dimension. Pedagogy and Psychology. 2015. №III/ 23. Issue 46. P 39-42
3. Базовий компонент дошкільної освіти / автор. кол.: А.Богуш (гол. ред.), Г.Беленька, О.Богініч та інш. К., 2012. 26 с.
4. Васянович Г.П. Педагогічна етика: навчально-методичний посібник. Львів, “Норма”, 2005. 344с.
5. Виховуємо базові якості особистості старшого дошкільника в умовах ДНЗ : методичний посібник / Г. Беленька, Н. Гавриш, С. Васильєва, В. Маршицька та інш. Заг. ред. Н. Гавриш. Х. : Мадрид, 2015. 220 с.
6. Павленко Т. Почему они конфликтуют? Общение дошкольников. Дошкольное воспитание. 2012. №1. С. 72-77
7. Полякова О.П. Актуальність формування доброзичливих взаємин між старшими дошкільниками. Наукові записки НДУ ім. М.Гоголя. Психолого-педагогічні науки. 2014. №4. С. 106-109

References

1. 1.Akademichnyi tлумachnyi slovnyk ukrayinskoyi movy : v 11t.K., 1970.T.1.1970. S.345, T.2.1971.S 325
2. Amet–Usta Z. Dobrozychlyve stavlennya do lyudey riznykh natsionalnostey u ditey starshoho viku u definiziynomu poli doslidzhennia. Science and Education a NEW Dimension. Pedagogy and Psychology. 2015. №III/ 23. Issue 46. P 39-42
3. Bazovyyi komponent doshkilnoyi osvity / avtor.kol. : A.Bohush (hol. Red.), H.Biylyynka, O. Bohinich ta insh. K.,2012.26 s.
4. Vasyanovych H. Pedagogichna etyka : navchalno-metodychnyi posibnyk. Lviv, “Norma”, 2005. 344s.
5. Vykhovuiemo bazovi yakosti osobystosti starshoho doshkilnyka v umovakh DNZ : metodychnyi posibnyk / H.Byelyenka, N.Havrysh,S.Vasylyeva, V.Marshyzka ta insh. Zah.red. N.Havrysh. KH. : Madryd, 2015. 220 s.
6. Pavlenko T. Pochemu oni konfliktuyut? Obshhenie doshkol`nikov. Doshkol`noe vospitanie.2012. №1.S.72-77
7. 7.Polyakova O.P. Aktualnist formuvannya dobrozychlyvykh vzayemyn mizh starshymy doshkilnykamy. Naukovi zapysky NDU im. M. Hoholya. Psyholoho- pedagogichni nauky. 2014. №4. S. 106-109

Одержано статтю: 29.08.2018

Прийнято до друку: 12.09.2018